БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ . ACADEMIE BULGARE DES SCIENCES
РОДОПСКИ СБОРНИК V . RECUEIL DU RHODOPE V
София, 1983 . Sofia, 1983

ЖИВИ И ИЗЧЕЗНАЛИ РОДОВИ И ПРЯКОРНИ ИМЕНА В СМОЛЯН, КВ. УСТОВО

Анастас Саламбашев

Този малък принос към антропонимията на Устово (днес квартал на окръжния град Смолян) представлява откъс от цялостното проучване на родословието на съществуващите сега родове. Съставянето на родословни таблици за 5—6 поколения от всеки род се оказа трудна и бавна работа, защото старците един по един си отиват, а те са единствените сигурни информатори при такъв вид проучвания. За 6 години съм успял да проследя генеалогията на около 80 рода, а за останалите 40 работата продължава.

Успоредно с изследването на историята и съдбата на живите родове се увлякох в издирването и на изчезналите родови имена, защото се оказа, че колкото са живите, толкова са и изчезналите родови и прякорни имена. Между „угасналите" родове има имена, твърде интересни за езикознанието, както и за историята на Устово през последното столетие (1870—1970), затова те трябва да се съхранят.

Голям брой устовци-гурбетчии преди 1944 г. са търсили препитание в определени райони на Южна България. Това са предимно зидари, абаджии, бакърджии и калайджии. Мнозина от тях след време са се заселили със семействата си в различни части на страната, но най-много в Югоизточна България.

Като извори съм използувал преди всичко стари общински регистри за населението и избирателни списъци от различни времена. За справки и съпоставки съм ползувал статията „Прякорни и родови имена на Родопите" от Ст. Н. Шишков (Сп. „Родопски напредък", 1906, кн. 6, с. 277—280), в която в списъчна форма са дадени имена от Родопите, за съжаление без значение от кои селища са. При издирване на изчезналите родови имена са ми помагали информаторите Стою К. Караджов, Любен Хаджииванов и Атанас Янчевски, на които изказвам публична благодарност. Особено съм задължен на С. Караджов за ценното съдействие при уточняване на списъците на изселените устовци и на заселените в Устово граждани преди и след 1944 г.

Живи родови и прякорни имена. Родовият корен се поддържа жив при раждане на мъжка челяд. Затова открай време бащите мечтаят за мъжка рожба. Децата от женски пол при омъжване приемат родовото име на съпруга си и бащиният род угасва. В Устово има стари и големи родове, които са дали много разклонения в родословното дърво. Ето списъка на сега съществуващите родове;

Ангелови, Андрееви (наричани още Дрейковските), Аргирови, Аршенови Беледерови, Бечевски, Беширови, Бичокови, Бозукови, Братанови, Бялковски, Бяловските, Видрови, Гагаузови, Ганински, Ганчарови, Георгакови, Гергьовските, Гиневски, Гогови, Горялови, Гороските (издънка на рода Кокудеви, Данчеви, Дариткови, Деликостадинови, Дидеви, Диевски, Димовски, Димчевски, Дупчеви, Жинотински, Забилеви (голям род с много разклонения, дал името на Забилската махала), Забуртови, Згурови, Золувиини, Игнатови, Илчевски, Йовкови, Кабасански, Калчеви, Камбурови, Камишеви, Канински, Карагяурови, Караджови, Карапиперови, Каръшеви, Касабаджакови, Кейкиеви, Келевски, Кенански, Кирякови, Кисимови, Кицовски, Коджабашеви, Кокудеви (голям род с много разклонения, дал името на Кокудевската махала), Колакови, Ключарови, Кюркчиеви, Мавродиеви, Маджарови, Макаковци, Маргаритеви, Марковски, Милкотеви, Митковски, Михалакеви, Михалевски, Моллови, Мундеви, Никовски, Османлиеви, Пандалиеви, Пандюви, Паралиеви, Пачеджиеви, Пеевски, Пепеланови, Перпериеви (един от най-големите родове, с много разклонения, дал името на Перперийската махала), Петракови, Печевски, Пиклюските, Пирянски, Пишинови, Пишманови, Пищалови, Поидовски, Попанастасови, Попатанасови, Попниколови, Поповски, Полянкини, Примовски, Пьочевски, Радковски, Райдовски, Ружинови, Рупецови, Саламбашеви, Сариеви, Сидерови, Синапови, Сиракови, Славовски, Спиридонови, Стаматеви, Стоевски, Стояновски, Сулинаджиеви, Сункови, Такови, Тачовски, Тиролески, Томовски, Узунови, Фидански, Филипови, Хаджииванови, Хаджимарински, Хаджимитеви, Хаджипьоткови, Хаджитодорови, Хаджихристеви (също голям род с много разклонения), Хаджичоневи, Харитеви, Хасиванови, Хроневи, Чакърови (Чакорови), Чешмеджиеви, Чилови, Чиновски, Чонгарови, Чулкови, Чучуранови, Шеневски, Шергови, Шоневи, Шопови, Шукерови, Янчевски.

Десетина от изброените родове са в процес на отмиране поради липса на мъжка челяд или поради изселване.

Изчезнали родови и прякорни имена. Изглежда невероятно, че за едно столетие в Устово са изчезнали стотина родови и прякорни имена. Знае се, че родовете угасват главно поради следните причини: безплодие на съпрузите, раждане само на женска челяд, измиране на мъжките рожби, безбрачие на последните потомци, сливане с други родове чрез осиновяване на последен потомък от даден род и изселване на всички потомци. Последната категория ще разгледаме отделно в тази част на статията, за да посочим кои родове къде са се заселили. На първо място изброяваме родовете, изчезнали поради първите 5 причини:

Алтон Колю (Колю Згуров), Арсенови, Вранчеви, Вранчевски, Бечковски, Бручилски (разклонение от рода Перпериеви), Гаваза Колю, Гечковските, Гидиджийските, Даскалови, Делимаринови (и двамата братя убити по политически причини), Дряновци, Дьокини, Жинотински, Збиркови, Кадийскови, Канушкини, Карагьоза Тодор, Каракашеви, Катини, Келешевци, Кисима Колю, Колдамови, Колюските (Иван и Никола от рода Михалевски), Кольовски Васил, Кочката, Кочковци, Куковци, Куртю Кехайови, Мангарудкови, Маникови, Манолчека (Манол Ташев), Маркоолу (Никола Костадинов Марковски, самарджия и деен общественик), Марчовци, Падола Вълчо, Пандевски, Пармачкови, Поленски (Дийко Николов), Попгеоргиеви, Радини, Самарджиев Иван, Семерджиеви, Хаджидуковци, Хаджиколеви, Хаджирайчови, Хаджирупци, Хаджитороман, Хартанци и Чорнини.

Поради изселване на всички потомци в Устово не съществуват следните родове (техни потомци живеят другаде): Бичоковски (в Пловдив), Бояджиеви (Никола в Хасково, Крум в Сливен), Горов Аршен (в Асеновград), Гочката (Георги Стоянов, учител в Пловдив), Главинкови (Киро в Ямбол, Колю в Елхово, Стою в Свиленград, Кирил и Метакса — бездетни), Давутков Атанас (в Първомай), Дъновски Костадин, баща на Петър Дънов, основател на „Бялото братство“ (1855—1944). Костадин Дъновски е бил първият истински учител в Устово, по-късно се заселва в с. Николаевка, Варненско; Жувелековски Тодор (в Кърджали), Згуровски Илия (с. Бунакли, Хасковско), Игнатови (в Асеновград), Кабаивановi (Димитър и Костадин в Пловдив), Калинов Петко (в Оризово, по-късно в Пловдив), Калчоските (в Кърджали), Карамихалев Никола (в Крумоград), Келешовски Георги Стратев (в Пловдив), Келпеткови Алекси и Анастас (в Хасково), Келеш-Саващов Георги, потомък на пламенния патриот и общественик Келеш Саващо (във Враца), Кинин Аршен (в Пловдив), Куковските (в Пловдив), Кундуруджията Кячо (в Пловдив), Маринковски Христо (?), Маслев Спас Анастасов (?), Михтарски Анастас и Костадин (в с. Спахиево, Хасковско), Ничковци (в Пловдив, София и Ивайловград), Парасковци (Тодор в Пловдив, Колю и синовете му — в Бургаско), Пепеланови (в с. Спахиево, Хасковско), Пехливанов Георги Илиев (в Чепеларе), Раевски Гавраил (в Кърджали), Радьовци (в Хасково в София), Шереметев, наричан още Скечелията Васил Гавраилов (в Пловдив). Къщата му е реставрирана и сега е част на Окръжния музей в Смолян. Над главния ѝ вход е написано: „Дом на Така Згурова и на синовете му Васил и Петко. Съградена в 1866 г.“; Тозовци (в Румъния), Торманови (Димитър , Згура и Тодор в Асеновград), Тюлеви Никола и Христо (в Кърджали), Хаджидиеви (Пловдив, Севлиево, Вазовград), Хараламбови (Коста в Ямбол, Райчо в Торонто, Америка, Владимир в Лозана, Швейцария, Ламбо в Устово, с женска челяд), Харитев Ангел (в с. Спахиево, Хасковско), Харталията Тодор (същото село), Хитровци (в София, Пловдив и Станке Димитров), Цинговски Илия (в Първомай), Чичиковски Ангел, Тодор и Колю (в Брацигово, Пловдивско), Щенарски Митю (?), Шкодров Колю (с. Спахиево, Хасковско), Янев Делчо (в Кърджали).

Отдавна изчезнали родови имена, запазени в местни имена. В Устово съм записал названия на местности, т. нар. притежателни прилагателни производни от родови и прякорни имена: Башанковото, Батинковото, Валканско (от Вълкановско), Ганосово, Гидижицко (от Гидиджиевско), Денинско, Драгоманско (от Драгомановско), Жобровото, Жиковото, Жунжовоно, Иркижицко (от Иркиджиевско), Калоянско (от Калояновско), Каракашево, Каракотево, Ковачево, Комбарево, Котево, Кузовото, Мавровото, Пиклювото (вероятно родоначалник на Пиклюските, по-късно възприели родово име Ангеловски), Праматарско (от Праматаровско), Рупцовото (от Рупецовото) Севовото, Сираковото, Стамболско, Хайдимско (от Хаджидимовско), Шулково, Янюското. Интересни са и местните имена Влайвица и Будвица (от първ. Влайовица и Будьовица), производни от лични имена Влаю и Будьо, каквито в Устово отдавна не се срещат.

Изселили се потомци на устовските родове. Тук не става дума за изселване на всички потомци, а за отломки от малки и големи родове, които все още съществуват, макар в някои случаи с по един или двама представители на рода. Поради лошите поминъчни условия в Смолянско през периода 1912 (след освобождението на покрайнината от османско иго) — 1944 г. в различно време, но най-много след края на Първата световна война мнозина устовци

се изселват и остават на постоянно местожителство със семействата си в различни градове и села на страната ни. Без да претендираме за пълнота и безпогрешност, ще изброим имената на изселниците:

Ангеловски (от рода Пиклюски) Никола и Симеон в Момчилград; Белеберов Щоно Стоев в Кърджали; Бичокови в Пловдив и Варна, Братанови Ангел Бечев в Асеновград; Христо Бечев в София; Видров в Кърджали; Вълчевски Васил Такев в Пловдив, Иван Николов Такев в София, Димитър и Никола Василеви Такеви в Пловдив; Първоначално Вълчевци са се наричали Фиминински, а отломки от същия род в Пловдив са възприели родовото име Такев; Гечкови Петко, Иван и Георги в Харманли; Даритков Борис в София; Забуртов Атанас Николов в Първомай; Илчевски Иван Томов в София; Камбуров Костадин в Ямболско; Канински Димитър Колев (?); Караджови Атанас и Тодор Кирови в с. Спахиево, Хасковско, Киро Стоев в София, Никола Стоилов в с. Клокотник, Хасковско; Каръшеви Манол Николов в Пловдив, Ангел (стар Ангел) в с. Спахиево, Хасковско; Келевските в Хасково, Златоград и Брацигово; Кокудеви Бечо Райчев в Триград, Никола Райчев в Крумовград, Райчо Георгев в Хасково; Куцкови Колю и Киро Георгиеви в Кърджали; Маджарови Димитър Николов в София, останалите синове на Никола Маджаров — Дечо, Стефан и Кирил, имат женска челяд, поради което родът им в Устово угасва; Никовски Иван и Тодор в Хасково; Пилювци в Първомай; Пирянски Колю Панайотов (?); Пишински Тодор в с. Спахиево, Хасковско; Пишманови Андрея Василев в с. Давудково, Пловдивско, а Никола Стойков в Триград; Поидовски Тако (голям Тако) в София, Иван Щонов в Ямбол, Горо Щонов в Пловдив (Поидовският род в София има голямо разклонение); Попатанасов Благой Атанасов през Пловдив, Русе и Силистра стига в Одеса, а по-късно засяда в с. Нагулник на р. Дон; има двама синове — Светослав и Радослав; Поповски Никола в София; Примовски Анастас в София; Райдовски Васил Христов в София, Георги Атанасов и Коста Христов в Пловдив, а Колю Христов в Мадан; Радевски Никола и Христо Костадинов (?); Саламбашев Анастас в Ямбол, а брат му Христо в Конски дол до Мадан; Сариев Христо Дечев в Пловдив, Анастас Петков в София, а Стою Христов в с. Леново, Първомайско, Христо Николов в Харманли; Синапови Георги Стоев в Харманли, а Атанас Гочев в с. Бенковски; Спиридонови Иван Николов в с. Хлябово, Хасковско, Христо и Петко Николов в с. Константиново, Свиленградско, а Димитър в Тополовград; Сулинаджиеви — Владимир Николов в Момчилград, а Анастас Иванов в Пловдив; Стояновски (Сух Стоян) Стою в Сливен, Борис в Пловдив, Васил в София, Анастас Дечев също в София; Фидански Колю Тодоров в Пловдив, а Иван в Асеновград; Филипов Лазар във В. Търново, Филип Николов в София, а брат му Кирил във Виена, Австрия; Хаджимарински Георги в Хасково; Хаджичоневи Петко Стоев в Пловдив, а Стою Христов в София; Чакъров Христо и синове (?); Чиновски Гавраил в Първомай; Чувитев Щилион Димитров в Харманли; Чучуранови Колю и Згуро Христов в с. Градина, Първомайско, а Райчо Тодоров в Пловдив; Шерговски Тьодьо в с. Чакърджи, Пловдивско; Шишкови Стою Неделчев в Пловдив (виден родопски книжовник), брат му Васил Неделчев в Чепеларе, в Устово е племенникът им Стефан Николов Шишков, който има две дъщери и поради това родът на Шишковци в Устово угасва; Щинов Никола Савов (от рода Келевски) (?), Янчевски Колю и Иван (?).

Преселници от околните села и вътрешността. Поради сродяване с устовски семейства и по професионални и служебни причини през периода 1912—

1950 г. в Устово са се заселили: Аринкови, Велинови, Вълчинови, Базелкови, Билюкови, Болгурови, Бораджиеви, Буюклиеви, Гайдови, Сарача Георги, Гавазови, Годеви, Гочеви, Генови, Дерекьойски Гего, Дрянкови, Запрянови, Иванов фелдшера, Нямови, Кадиеви, Карагегови, Киранови, Кисьови (Насо и Георги), Кръстев Колю — Нервата, Ковачеви, Кучмови, Левови, Марковски, Мързянови, Мерджанови, Михайлови, Пейкови, Пендаловски, Парови, Паческиеви, Пацеви, Радеви, Семерджиеви, Тачевски, Топалови, Пищалови, Рускови, Чакъров Колю—Борсата.

Видове родови и прякорни имена. По произход, структура и смислово значение фамилните имена в Устово можем да класираме в следните 5 групи:

1. Л и ч н о - ф а м и л н и. Те водят началото си от дядово или бащино кръщелно име с окончание *-ов, -ев, -ски, -ин*: Ангелов, Андреев, Аргиров, Аршенов, Братанов, Бялковски, Бяловски, Вранчев, Ганински, Георгакев, Герьовски, Гиневски, Данчев, Дидев, Димчевски, Дьокин, Згуров, Игнатов, Канушкин, Киряков, Кицовски, Мавродиев, Маргаритев, Милкотев, Пандювски, Парасков, Пирянов, Примовски, Райдовски, Сидеров, Хронев, Чиновски и др.

2. П р я к о р н и и м е н а. Прави впечатление, че най-много са фамилните имена, възникнали от първоначален прякор: Беледеров, Беширов, Бичоков, Бозуков, Видров, Гагаузов, Горялов, Дупчев, Кабасански, Камбуров, Камишев, Карагяуров, Караджов, Карьшев, Касабаджаков, Кейкиев, Келевски, Кисимов, Коджабашев, Кокудев, Колаков, Маджаров, Макаков, Моллов, Османлиев, Паралиев, Пепеланов, Пишински, Полянкин, Саламбашев, Сариев, Синапов, Чакъров. От изчезнали прякорни имена: Бручилски, Гаваза, Гидиджийски, Главинков, Жувалеков, Каракашев, Келешевски, Куковци, Мангарудци, Маников, Падола, Пармачков, Тюлев, Хаджирупецов, Шереметев, Цинговски, Чичиковски и др.

3. О т п р о ф е с и я. Почти невероятно изглежда, че в Устово, където до 1944 г. повечето мъже са били занаятчии, има само 6 имена, възникнали от упражнявана професия. Българските окончават на *-ов, -ев,* а турските на *-джиев* и *-чиев*: Ганчаров (от Грънчаров), Ключаров, Кюркчиев, Пачаджиев, Сулинаджиев, Чешмеджиев.

4. О т с е л и щ н о и м е. В тази група спадат имена на устовци, които в далечното минало са дошли от разни села и градове и са се заселили в Устово: Забуртов от с. Забърдо, Мундев от с. Мунджулос, Перпериев от с. Перперек, Кърджалийско, Рупецов от Рупчос, Скечелията от гр. Скече (Ксанти), Шкодров от Шкодра.

5. О т р а з л и ч н и ц в е т я: Ружинов, Фидански, Чичиков.

ПРОИЗХОД И ЗНАЧЕНИЕ НА НЯКОИ РОДОВИ И ПРЯКОРНИ ИМЕНА

Беледѐров — първоначално Билядеров от диал. б и л я д е р, „близък приятел“ (ар.-тур. bilazer).

Бѐчевски — от Бечо, а то съкр. от умалително Борисчо от Борис.

Беширов — по прякор Бешира (тур. beşeri „човечен“).

Бичòков, Бичòковски — от прякор Бичок „едър бик“; прен. „едър на ръст, голям“.

Бозỳков —тур. диал. б о з у к (bozuk) „развален, разтурен, с телесен недостатък или похабено здраве“.

Бручѝлски — по прякор Бручилото от диал. б р у ч и л о, „ручило на гайда“.

Вѝдров — по прякор Видрата, „подвижен или изврътлив като видра“.
Врàнчев — по лично име Вранчо от диал. в р а н, „мургав, черен, черноок“.
Гавàза — от г а в а з и н, „въоръжен пазач на големец“ (ар.-тур. kavaz).
Гагаỳзов — от гагаузин, „православен християнин с тюркски роден език“, навярно останки от прабългари, кумани, узи и угузи.
Ганчàров — с премет от гранчар, а то от грънчар.
Гидиджѝйски — прилагателно от местно име Гидиджик (тур. gedik „проход“+cik).
Главѝнков — от диал. главинка, главина, „главесто дете“.
Горѐлов — прадядото се е наричал Насо Илчевски, но при спасяване на дете от горяща къща си изгорил едната ръка и оттам прякора Горялото.
Давỳтков — от лично име Даут, Давид.
Дарѝтков — може би от лично име Даро, умал. Дарко.
Дѝдев — от лично име Дидьо, Дидо, съкр. от Димитър.
Дỳпчев — от прякор Дупко, момче „с пробито ухо за обица“.
Дьòкин — от женско лично име Дьока от Донка.
Дъновски, Дънов — по лично име Дъно, съкр. от Данаил.
Жинòтински — от изчезнало лично име Жинот или по-вероятно от диал. джин (тур. cin), „зъл дух, демон“, в говора членувано с -от.
Жувалѐкови — от прякор Джувалек, „въшльо“, цигански д ж у в а л о.
Забỳртов — родоначалникът е дошъл в Устово от с. Забърдо и оттам името Забърдов, видоизменено Забуртов.
Забѝлев — Щоно кехая (роден около 1846 г.), внук на Георги Манолов, е имал много овце и е плащал много данъци, които е носил в торба — зобилница; оттам прякора Зобилев, по-късно Забилев.
Золувѝин — от изчезнало женско име Золувия
Кабасàнски — от прякор Каба Хасан. Сравни Кабасанови в Момчиловци.
Камбỳров — от диал. к а м б у р, „гърбав“, тур. kambur.
Камѝшев — прадядото бил строен и гъвкав като камъш, оттам прякора камъша, по-късно Камиша.
Канỳшкин — от женско лично име Кан(а)+уша, Канушка, от първоначално Кана от Костадина.
Караджòв — от прякор Караджа, тур. karaca, „възчерен, мургав“.
Каракàшев — по прякор Каракаша — от тур. kara+kaş „черни вежди“, сиреч Черновеждов; сравни Беловеждов в Пловдив.
Карѣшев — по прякор Карѣша, диал. „дребен на ръст“, от тур. kariş — „педя“ (сравни приказката „Педя човек, лакът брада“).
Касàбаджаков — от диал. к ъ с а, а то от тур. kısa „къс, кратък“, т. е. с къси крака.
Кейкиев — от първоначално Кекиев по прякор Кеке, „който заеква“.
Кѐлевски — прякора води началото си от диал. к е л я в, тур. kel — „келяв, плешив“, прен. „човек с упорит характер“.
Келѐшев — от диал. к е л е ш „дребен на ръст; непослушник, пакостник; келяв, плешив“ (тур. keleş).
Кенàнски — родоначалникът дошел от гр. Оряхово край Дунав. От изчезн. лично име Кено, Кенан.
Кисѝмов — първоначално Кесимов от тур. kesim — „откупване на обща цена право за събиране на данъци“.
Коджабàшев — от тур. koca+baş — „голяма глава“, диал. „селски големец.“
Кокỳдев — по прякор Кокудата от диал. к о к у д а, „юмрук, топуз на кантар“
Колàков — диал. к о л а к, „тестена питка“, но по-вероятно от тур. kulak „ухо“, сир. Ушев; срв. Ушеви в с. Влахово до Устово.

Колда̀мови — отдавна изчезнал род, с неясна етимология.
Ко̀чковци — по лично име Кочко, умал. от Кочо, а то от Костадин.
Ку̀ков — от диал. к у к „куковица; кукер, преоблечен човек".
Кюркчѝеви — от турско диал. кюркчи, „кожухар".
Мавродѝев — от гръцко лично име Мавродис, от ма̀врос „черен, мургав"
Маджа̀ров — от прякор Маджара от маджарин „унгарец".
Мака̀ков — от тур. makak — „тояжка за подпиране, патерица".
Мангару̀дци — вероятно видоизменено от първоначално Мангъровци, от диал. м а н г ъ р (тур. mangır „дребна монета").
Манѝков — прякор Маника " „малкия, дребния".
Милко̀тев — от изчезнало старинно име Милкота; срв. селищно име Бостина, в което ще да лежи също изчезнало лично име Босота. (В църковна книга в приписка името е дадено като Босотина.)
Михта̀рски — от първоначално Мухтарски (ар.-тур. muhtar — „кмет, селски избраник в турско време").
Молло̀в — от диал. м о л л а „мохамедански правник, съдия" (ар.-тур. molla).
Му̀ндев — родоначалникът дошел в Устово от с. Мунджулос.
Османлѝев — от диал. о с м а н л и я „турчин; човек със широка душа" (тур. osmanlı).
Падо̀ла — вероятно от диал. п а д а̀ л о „място за почивка и нощувка на керванджии и кираджии".
Па̀ндюви — от лично име Пандо, съкр. от Пандалей, а то от Панталей.
Паралѝев — от диал. п а р а л и я, „който има много пари" (тур. paralı).
Пара̀сков — по лично име Параско от Параскева, гръцки „п а р а с к е в ѝ „петък" — подготовка за празник.
Парма̀чков — от тур. parmak „пръст на ръка и крак; летва за ограда", умалително от Пармаков.
Па̀чеджиев — диал. пачеджия, „който продава карантия за пача-чорба".
Пепела̀нов — от диал. п е п е л а н „пелтек".
Перперѝев — родоначалникът дошел в Устово от с. Перперек, Кърджалийско, в края на XVIII в. по време на кърджалийските опустошения. Някога Перперек е било чисто българско село.
Пѝклюски — от прякор Пиклю. По-късно потомци от този род възприемат родово име **Ангеловски**.
Пирянов — от изчезнало лично име Пиро, Пир(о)+ян, вероятно от първоначално Спиро.
Пишѝнски — от прякор Пешина, тур. peşin „който взема пари предварително, в аванс".
Пишма̀нов — от прякор Пишмана, тур. peşiman — „разкаян". Пишманци са от Колаковския род, но някой си Васил се приготвил да ходи на хаджилък и се пишманил, отказал се да отиде. Оттам прякора.
Пищало̀в — от начално Пищялов, от диал. пищял, пищялка (вид свирка).
По̀йдовски — с дейотация Пойдовски от диал. гл. форма д а п о й д е м „да отидем"; прякор на родоначалника, който често употребявал тази дума.
Поля̀нкин — от прякор п о л я н к а (полянин, полянец) „полски жител".
Прѝмовски — от лично име Примо, румънски prim, лат. primus „пръв". Вероятно първороден син или пък изтъкнат първенец.
Ра̀йдовски — по лично име Райдо от първоначално Радьо с отмет на йотацията.
Ру̀жинов — първоначално Руженов, от диал. р у ж е н „многолистно високо градинско цвете".

Ру̀пецов — по прякор Рупеца от диал. р у п е ц „жител на областта Рупчос в Родопите".

Саламба̀шев — прякор от тур. sağlam „здравец, як, устойчив, упорит"+baş „глава". Прякорът е получен за достойно държане пред турски големец.

Сариев — прякор от турско sarı „жълт", дадено на родоналачлника по здравословни причини.

Сѝдеров — по лично име Сидер, съкр. от Исидор и преосмислено по гръцки сѝдеро „желязо", сир. Желязко.

Сина̀пов — от диал. с и н а п „лют и хаплив човек"; срв. цвете синап, чието семе се употребява в медицината и за правене на горчица.

Скѐчелията — наричан още Шереметев, по името на гр. Скеча (Ксанти).

Сулѝнаджиев — родоначалникът Аврам е дошел в Устово от Енидже Вардар. Името се свързва с диал. с у л и н и (с о л и н и) „миди", сулинаджия „който продава сулини". С у л и н а д ж и я означава още „човек, който прави тръби, кюнци". Сулинаджиеви са голям род и са дали разклонения в родовете Фидански и Чакърови. Един от Чакъровците е бил четник при капитан Петко войвода.

Су̀нкови — от първоначално Анастас, съкр. Тасо, Тасун, умал. Тасунко, а от него Сунко с отпадане на първата сричка.

Тиро̀лски — името води началото си от прадядото, който е бил гайдаджия и си е т и р о л и к а л „свирил" с гайдата. Оттам Тиролеца, а от него Тиролски.

То̀зовци — видоизменено от първоначално Христозовци.

Тю̀лев — от прякор Тюйлия, тур. tüylü „космат, силно окосмен".

Фида̀нски — издънка от рода Сулинаджиеви. Имал е хубава жена, за която е стъкмена нар. песен „Станко, тънка фиданка".

Хаджѝтороманов — прякор Тороман, тур. toroman „невъзпитан човек".

Хаджиру̀пци — съкр. от Хаджирупецови, от р у п е ц. Вж. по-горе под Рупецов.

Харта̀нци — вероятно от диал. х ъ р т а р „който обучава хъртове".

Ха̀сиванов — от тур. has „чист, без примеси, истински".

Хро̀нев — родоначалникът Хрони Костадинов е дошел в Устово от с. Янина, гръцка Македония. Хроньо е съкр. от Полихрон от гръцки полихро̀ниос „дълголетен".

Цѝнговски — от диал. ц и н г о „циганин".

Чакъров (Чако̀ров) — издънка от рода Сулинаджиеви, прякор от тур. çakır светлосив, със светлосиви очи".

Чѝновски — по лично име Чино от първ. Райчин, Дойчин.

Чичѝковски — от прякор Чичека, тур.çiçek „цвете".

Чо̀нгаров — вероятно разновидност от Чангъров, от тур. çangır „шум, грохот"; срв. Чангър дере, старо име на Чепинска река.

Чу̀лков — от изчезнало лично име Чуло, умал. Чулко, а то от Момчил.

Чучура̀нов — по прякор Чучуран от диал. ч у ч у р, член. чучуран. Родоначалникът Нико Чучуран е леел много хубаво и песните са се леели като от чучур. Негов потомък Тодор беше гласовит църковен певец.

Шѐневски — по изчезнало лично име Шеньо, съкр. от Поликсен.

Шѐрговски — от първоначално Щеровски, по лично име Щерьо, от гр. с т е р е о̀ с „твърд, як". Издънка на Гергьовския род, дошел от с. Арда.

Шеремѐтев — по прякор Шереметя, тур. şeremet „безнравствен, безсрамен". Наричали го още Скечелията.

Шу̀керов — по прякор Шукера, който често викал шукюр „Слава богу, благодарност, признателност", от тур. şükür.

Щенарски — по прякор Щенара, „който отглежда щ е н е т а — малки кученца"

От прегледа на устовската антропонимия стигаме до следните изводи.

Тук са се запазили живи много родове, някои от които съществуват от две-три столетия. С най-голямо разклонение в Богородичната махала (в турско време наричана Чобан махлеси) са родовете Перпериеви, Забилеви и Кокудеви, които се смятат и за първи заселници и основатели на по-малките махали Перперийска, Забилска и Кокудевска. В Пазарската махала най-жизнен и с много разклонения се оказва родът Хаджихристеви (наричан още Хаджипопци), Сулинаджиеви, Хаджииванови, Кирякови и др.

От сега съществуващите родове двадесетина са в процес на угасване поради бездетство, раждане на женска челяд, безбрачие и изселване на последните потомци. За съжаление в това число влизат и родовете на устовци, отличили се в миналото с книжовна, обществена и политическа дейност: Стою Н. Шишков, Братан Шукеров, Кирил Маджаров, Васил Райдовски и др. Тук трябва да споменем също Николай Вранчев и Георги Попанастасов, чиято смърт означава угасване на рода им.

За едно столетие (1870—1970) са угаснали поради безплодие и раждане на женска челяд петдесетина родове, а още толкова са престанали да съществуват поради изселване на всички потомци.

За отдавна изчезнали родови имена, спомен за които не е запазен и у най-възрастните живи устовци, напомнят названия на местности (притежателни прилагателни имена): Башанковото (от първ. Бошнаков, а то от прякор Босняка), Батинково, Балканско (от Вълканов), Драгоманско (от Драгоманов), Жоброво, Жиковото и Жунжовото от отдавна изчезнали лични имена Жобро, Жико и Жунжо), Калоянско, Каракотево, Комбарево, Кузово (от лично име Кузо, което също отдавна не се среща), Праматарско, Севовото, Стамболско (от Стамболът, родоначалник на Хаджичоневския род?).

От списъка на изселените отделни издънки от още съществуващи в Устово родове става ясно, че след освобождението на покрайнината през 1912 г. до 1944 г. мнозина устовци са заседнали в различни села и градове, където са търсили препитание като гурбетчии. Този списък не може да се счита за пълен, защото сигурно има доста пропуснати изселници.

След 1944 г. Устово излъчи немалко граждани със средно, полувисше и висше образование, които като специалисти работят в различни части на страната ни. Те не са били обект на нашето проучване и затова не ги споменаваме.

От етимологическия преглед на имената стигаме до извода, че около 50% от живите и изчезнали фамилни имена са възникнали от първоначален прякор. Във връзка с това заслужава отбелязване фактът, че устовци упорито и неотстъпно държат за прякорните си фамилни имена, възникнали още при родоначалника, т. е. преди едно, две столетия, а в някои случаи още по-отдавна. Съвсем неправилно подхождат ония граждани, които изоставят прякорното си родово име и възприемат кръщелното име на дядото или на бащата. Например в Устово Гороските са издънка на големия Кокудевски род, но са предпочели името на дядо си Горо. Има случаи, когато смяната на родовото име се извършва по евфемични причини. Например Пиклюските по-късно са възприели родовото име Ангеловски.

В някои родови имена откриваме отдавна изчезнали лични имена, като: Жинот (в Жинотински), Пиро (в Пирянски), Примо (в Примовски) Райдо (в Райдовски), Ружен (в Ружинов), Тиро+-ол (в Тиролски), Чуло (в Чулков), Вранчо, умал. от Врано (във Вранчев), Дидо (в Дидев).

Интересни по форма и смислово значение са прякорните имена Жувалеков, Бручилски, Забилев, Тороманов, Пепеланов, Чичиков, Чучуранов, Щенарски и др. (вж. речника).

Старинно славянско име е Милкота, засвидетелствувано в родовото име Милкотев. У нас засега са известни само няколко лични имена със суфикс -ота, затова ще посочим, че в една стара църковно-служебна книга на църквата в съседното с. Бостина има приписка от 1882 г., в която името на селото е дадено в облик Босутина. Вероятно в това селищно име се крие също старинно име Босота. Извеждането на Бостина от боса Тина е народна етимология.

Съвсем малък е броят (само 6) на фамилните имена от упражнявана професия. Това е любопитен факт, защото се знае, че до 1944 г. болшинството мъже в Устово са се занимавали със занаятчийство (зидари, бакърджии, калайджии, абаджии, кундурджии, папучари, воденичари, тепавичари и пр.), а няма нито едно фамилно име, което да отразява тези професии. Малкото имена от тази група са свързани с професии, които нямат масов характер: Ганчаров (от Грънчаров), Ключаров, Кюркчиев, Пачаджиев, Сулинаджиев, Чешмеджиев.

Тринадесет рода носят прякора „хаджи" — поклонник, който е ходил на Божигроб в Ерусалим, всички от миналото столетие. Очевидно е, че не само религиозни съображения са били единственият стимул за трудното и продължително пътуване до Ерусалим. Стремежът към хаджилък в онова време е бил подхранван от суетност и за показ на благополучие и чорбаджилък, за престиж пред експлоатираното простолюдие.

През периода 1912—1944 г. въпреки тежките поминъчни условия в Устово са се заселили доста жители от съседните селища и съвсем малко от вътрешността поради сродяване с устовски семейства или по стопански и служебни причини. Заселените след 1944 г. и особено след включването на Устово в окръжния град Смолян не са били обект на нашето изследване.

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

Проблемна комисия за изучаване миналото, бита и културата на населението в Родопите

РОДОПСКИ СБОРНИК

ТОМ V

Под ред. на акад. ХР. ХРИСТОВ, проф. П. ПЕТРОВ
и проф. СТР. ДИМИТРОВ

София . 1983

ИЗДАТЕЛСТВО НА БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ